

Pilinszky nekem akkor expresszívebbnek tűnt, mint korábban bármikor. De törekenyebbnek is, cigarettázástól rekedt köhögése összeszorította a szívem.

Tanulságos anekdotákat mesélt furcsa rokonokról és még furcsább idegenekről, akik akkoriban fölkeresték. „Ach, ich beegne immer die Narren...” Mesélte, milyen erősen hatnak rá a társművészetek, például a szobrászat, beszélt Balassa Sándor zeneszerzővel folytatott együttműködéséről.

Kértem, jellemezzon néhányat azok közül a magyar költők közül, akikkel odáig találkoztam. Villámgyors, egyenes válaszokat adott, s ezek megleptek kérlelhetetlenségükkel, hisz amúgy végtelenül jóságos embernek ismertem. Három jellemzésére ma is jól emlékszem:

A-ról: „Mindent tud. És semmit.”

B-ről: „Tehetségtelen. De már javul.”

C-ről: „Tehetséges. Csak épp nincs központi magja.”

Pilinszky saját költői magja rendkívül erős és az is marad. Az ő verseiben folyton ott vagyunk valaminek a közelében, valaminek, mely döntő jelentőségű, de amit mégsem tudunk összetevőire bontani. Általános érvényű mondatok őhöz nem vezetnek. Részletek, hihetetlen részletek, tele feszültséggel, a központi mag felé mutatók!

Jávorszky Béla fordítása

Kuklay Antal: A kráter peremén

Gondolatok és szemelvények Pilinszky János verseihez

A *Sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény* kiadásában megjelent könyv a költő utolsó korszakára koncentrál. Bölcséleti-teológiai szempontból közelít az életműhöz, s mind stílusában, mind módszerében eltér a megszokott irodalomtudományi értekezésektől.

A tárgyalt periódus csaknem valamennyi versét felölelő rendhagyó elemzések az egyes költeményeket abban a mögöttes szellemi szférában kísérlik meg elhelyezni, amelyben a szerző Pilinszky művészetének legmélyebb gyökereit sejtí. Nem állítja, hogy magyarázatai a művek egyedül érvényes „megfejtését” jelentik, csupán egy lehetséges megközelítést ajánl, segítőtámpontokat, melyek révén közelebb kerülhetünk azok megértéséhez. Kuklay értelmezései elsősorban nem a poétikai vizsgálódásokra fektetnek hangsúlyt, bár erre is találunk példát

(Fátyol, Kráter, Pupilla, Visszafele), hanem két, hol egymással párhuzamos, hol egymást kiegészítő nyomvonalon haladva, a versek egymással és a világ mélyrétegeivel való összefüggéseinek, a Pilinszky költészetét körülvevő univerzumnak a megmutatására törekszenek. A szerző jó stílusérzékkel közölt gondolatai mellé olyan, főként Pilinszky prózájából és a Bibliából, valamint más alkotók — T. S. Eliot, Simone Weil, Dosztojevszkij, Hölderlin stb. — írásaiból származó idézeteket fűz, melyek szoros egységgé szerveződve egyszerre több oldalról világítják meg az adott költeményeket. Szokatlan montázs-technikája a verselemzés új lehetőségeit is megcsillantja. Eljárásának vázlatos formai szerkezete: saját, a műhöz mindig alázatosan közelítő, általában rövid, lírai ihletettséggű elmélkedései után a választott vershez kapcsolódó, néha már-már „forrásértékű” (Kétsoros, Kis éji zene, Igen a lomb), néha távolabbi összefüggéseket felvillanító szemelvényeket válogat.

A kötet gerincét a rokon versek csoportosításával megrajzolni kívánt, az elveszett Édentől a megtalált atyai házig húzódozó ív vezérmotívumai képezik. Sajnos ennek érzékelhetőségét, s az összeállítás áttekinthetőségét igen megnehezíti, hogy nyomdai figyelmetlenség miatt kimaradt az egyébként kitűnően szerkesztett könyv tartalomjegyzéke.

A csaknem két évtizednyi kutatás eredményeit összegző könyv az életmű egészére, Pilinszky költői fejlődésére vonatkozó eredeti elmélet körvonalait bontakoztatja ki. A szerző a kései lírát nem „színvonal-süllyedésként”, hanem egy szigorú következetességgel végigvitt művészi program befejező, végső stádiumaként értékeli, ahol a gyakran egyetlen motívumra szűkített versek magját alkotó költői képek modellként érzékeltetik a valóság különböző szintjeit, kapcsolatrendszerét. E motívumok és képek, az enigmák mögé rejtett „modellek” feltárása és személyes értelmezése jelentik a munka tartalmi részét.

Akár elfogadjuk, akár elvetjük Kuklay teóriáját, elemzési metódusa, a művekhez való viszonya mindenképpen továbbgondolásra érdemes. Versértelmezései szubjektív kísérletek, nem követelnek feltétlen egyetértést. Nem lezárnak, inkább megnyitnak egy gondolkodási folyamatot, és a versszerető, elmélyülésre hajlamos olvasót további reflexiókra indíthatják.

A kötet további érdekességét néhány, az eddigi válogatásokban még publikálatlan Pilinszky-cikk és interjú közlése jelenti.

Szilcs Tamás